

BIBLIOTECA ITALIANA

Colecție bilingvă coordonată

de

SMARANDA
BRATU ELIAN

NUCCIO ORDINE

Carte editată cu sprijinul
MINISTERULUI AFACERILOR EXTERNE
AL REPUBLICII ITALIENE

Libro stampato con il contributo del
MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
DELLA REPUBBLICA ITALIANA

IACOPONE DA TODI

LE PIÙ BELLE LAUDE

IACOPONE DA TODI

CELE MAI FRUMOASE LAUDE

Traducere din italiană, cronologie și note de
OANA SĂLIȘTEANU

Prefață de
MATTEO LEONARDI

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Vlad Russo
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristian Negoită
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Tipo Lidana – Suceava

Iacopone da Todi
Le più belle laude

© HUMANITAS, 2018, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Iacopone da Todi

Le più belle laude = Cele mai frumoase laude / Iacopone da Todi; trad. din italiană,
cronologie și note de Oana Sălișteanu; pref. de Matteo Leonardi. – București:

Humanitas, 2018

ISBN 978-973-50-6210-1

I. Sălișteanu-Cristea, Oana (trad.) (note)

II. Leonardi, Matteo (pref.)

821.131.1

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 021 311 23 30

PREFAȚĂ

1. Iacopone: de la Todi în Europa

Datează din deja îndepărtatul 1943 studiul prin care Carlo Tagliavini, fost director al revistei *Studi Rumeni*, semnală faptul că *Stabat Mater* și alte imnuri iacoponice se bucură de traduceri în română. Ecoul glasului lui Iacopone ajunsese din Umbria până dincolo de munții Carpați. Fapt care nu-i uimește pe cei care cunosc amploarea ieșită din comun a tradiției iacoponice. Cânturile spirituale ale lui Iacopone și-au câștigat cu adevărat de-a lungul secolelor un public tot mai numeros de cititori, stârnind un interes ce a depășit rapid frontierele regionale sau naționale.

Laudele lui Iacopone au avut mereu un farmec constant, alimentat și de cultul mediilor franciscane pentru „Beatus frater Jacobus“ (Jori, 1998). Rimele sale erau mai ales prilej pentru meditație intimă, fiind mărturii ale unui misticism practic și afectiv, ceea ce la sfârșitul veacului al XVI-lea face deja posibilă o traducere a laudelor, publicată în Portugalia, la Lisabona. După câteva decenii circulă traduceri rusești ale poeziei de tradiție iacoponică *Despre deșertăciunea lumii* (Nikolaev, 1996). Răsunetul poeziei lui Iacopone este confirmat și prin existența numeroșilor săi imitatori, începând cu „școala iacoponică“ vizibilă în culegerea de laude de la Urbino (Bettarini, 1969). Cele 211 laude incluse în ediția îngrijită de Francesco Tresatti, din 1617, atestă în chip plastic remarcabila proliferare a rimelor apocrif. În secolul al XIX-lea, laudele au fost încetul cu încetul scoase de sub prejudecata circumscrierii lor doar în categoria

„documentelor de devoțiune populară“ (Villemain, 1851): reconstrucția filologică a unui *corpus* autentic de texte iacoponice¹, reevaluarea măiestriei lor formale (Momigliano, 1906; Parodi, 1914, și Sapegno, 1926) și a înțelepciunii lor doctrinale ce urmează liniei de învățătură trasate de Biblie și de Sfântul Bonaventura da Bagnoregio (Ozanam, 1852; Sapegno, 1923) îl vor transforma treptat în ochii criticii din „trubadurul lui Dumnezeu“ (D’Ancona, 1914) în figura contemplativă a unui „mistic teoretic“ (Novati, 1908) sau „practic“ (Casella, 1920), și în cele din urmă într-un „poet al unei condiții mistice, trăite ca instrument al conștiinței și al explorării unei realități lăuntrice asumate în termeni de contemplație și fixate în formule doctrinale și scheme expresive, printr-un procedeu analog celui folosit de versificatorii contemporani ai Dulcelui Stil Nou, cu precădere de Cavalcanti“ (Sapegno, 1969:4).

Interesul renăscut pentru laudele iacoponice se materializează în scurt timp într-un nou val de traduceri: în 1879, Adolf Tobler își asumă sarcina de a le face cunoscute cititorilor germanofoni, iar, la începutul secolului XX, Anne McDonnell include câteva versuri în antologia sa engleză de poeți franciscani, urmată după câțiva ani de Evelyn Underhill. Tot în primele decenii ale secolului trecut se inițiază traducerile în franceză ale lui Jules Pacheu, iar în 1930, cele în catalană ale lui Saverio da Olot și Pietro da El Moran.

După cel de-al Doilea Război Mondial, noilor versiuni în franceză (Portier, 1996) și engleză (Hughes, 1982) li se alătură și traducerea în olandeză a versurilor călugărului (Iacopone,

1. Ediția lui Bonaccorsi din 1490, considerată *editio princeps*, se regăsește în ediția Ferri din 1910, fiind însă criticată de Brugnoli în 1914. Ediția îngrijită de Ugolini în 1947 anticipează edițiile critice care sunt și azi considerate de referință: Ageno, 1953, și Mancini, 1974. Cât despre *Laudarium* și critica textuală, aceasta reprezintă și astăzi o chestiune deschisă, punctul de vedere cel mai adus la zi regăsindu-se în Leonardi 2007a.

1986-1988), fără a uita, întorcându-ne la spațiul Europei răsăritene, de selecția de poezii incluse în antologia misticilor franciscani publicată în Polonia de Academia de Teologie Catolică de la Varșovia (Iacopone, 1986-1987).

2. *Provocarea „imposibilă”: traducerea Intraductibilului*

Această primă traducere în românește a laudelor iacoponice, făcută de Oana Sălișteanu în cadrul colecției bilingve a clasicilor italieni „Biblioteca Italiana”, coordonată de Smaranda Bratu Elian și Nuccio Ordine, este o întreprindere curajoasă și meritorie, ce se înscrie într-o veche și glorioasă tradiție. Actul de a-l traduce pe Iacopone a avut întotdeauna o fascinație aparte: nu numai pentru că răspunde necesității practice de a transpune versurile acestuia în limba celor care nu cunosc umbriana medievală, ci și pentru că, în mod ideal, prin acest act îl face pe traducător să devină complicele și părtașul aceleiași mize mistico-lingvistice pe care și-a asumat-o Iacopone. Lupta „corp la corp” a traducătorului cu anevoiosul idiom local tudertin folosit de Iacopone, așa cum apare el cu un *facies* lingvistic parțial reconstruit în ediția Mancini, sau cu o înfățișare mai toscanizată în ediția Ageno, nu face decât să propună din nou, în cheie filologică modernă, aceeași provocare care constituie identitatea profundă a laudelor lui Iacopone: traducerea Intraductibilului.

Dacă fidelitatea traducătorului constă în a ști să „trădeze în chip fericit” litera pentru a păstra spiritul și intenția autorului — ceea ce este și mai adevărat atunci când se traduce poezie, întrucât sonoritatea semnificantului este chiar substanța mesajului —, atunci încercarea de a traduce poezie mistică, în care totul se joacă pe demarcația îngustă între strigăt și afazie, prin mestecarea fiecărei silabe pentru a-i stoarce imposibilul, nu face decât să exalte în plus coprotagonismul traducătorului în procesul de creație: a-l citi, și cu atât mai mult a-l traduce pe

LE PIÙ BELLE LAUDE

CELE MAI FRUMOASE LAUDE

LAUDA 2

Fuggo la croce che me devora

«Fuggo la croce che me devora,
la sua calura non posso portare.

Non posso portare sí grande calore
che getta la croce, fuggendo vo amore;
5 non trovo loco, ca porto nel core
la remembranza me fa consumare.»

«Frate, co fuggi la sua delectanza?
io vo chirendo la sua amistanza;
parme che facci grande vilanza
10 de gir fugendo lo suo delectare.»

«Frate, io fuggo, ché io son ferito;
venuto m'è 'l colpo, e 'l cor m'ha partito;
non par che senti de quel c'ho sentito,
però non par che ne sacci parlare.»

15 «Frate, io sí trovo la croce fiorita,
de soi pensieri me sono vestita,
non ce trovai ancora ferita,
'nante m'è gioia lo suo delectare.»

20 «Ed io la trovo piena de sagitte
ch'escon del lato; nel cor me son fitte,
el balestrier en ver me l'ha diritte,
on arme ch'aggio me fa perforare.»

LAUDA 2

Eu fug de crucea ce mă mistuiește

„Eu fug de crucea ce mă mistuiește,
căci eu dogoarea ei n-o pot răbda.

Nu pot răbda a crucii pârjolire,
dar cum să fug, că fug chiar de Iubire!
5 În suflet fiind a ei sălășluire,
chiar și-amintirea ei m-ar frământa.“

„Dar, frate, cum fugi tu de bucurie,
când eu îi cer a sa prietenie?
Eu cred că faci o mare mișelie
10 să vrei să scapi de mângâierea sa.“

„Eu, frate, fug fiindcă-s adânc rănit;
am fost atins, inima mi-a plesnit.
Nu cred eu că trăiești ce am trăit,
de-aceea ți-ar fi greu a cuvânta.“*

15 „Eu, frate-al meu, găsesc crucea-nflorită;
mi-e inima de ea împodobită
și până acum nu-i nicidecum rănită,
ci bucuroasă-n a o contempla.“

20 „Eu însă-i simt săgețile pornite
din lateral, ce-n inimă-s înfipite;
de-arcaș* ele-s spre mine ațintite,
și mă străpung, chiar zale de-aș purta.“

«Io era cieco ed or veggio luce,
questo m'avenne per sguardo de cruce;
25 ella me guida, ché gaio m'aduce,
e senza lei son en tormentare.»

«E me la luce sí m'ha acecato;
tanto lustrore de lei me fo dato,
che me fa gire co abacinato,
30 c'ha li bel occhi e non pote mirare.»

«Io posso parlar, ché stato so muto,
e questo ella croce sí m'è apparuto;
tanto de lei sí aggio sentuto,
ch'a molta gente ne pos predicare.»

35 «E me fatt'ha muto che fui parlatore,
en sí grande abisso entrat'è el mio core,
ch'io non trovo quasi auditore
con chi ne possa de ciò ragionare.»

«Io era morto ed or aggio vita,
40 e questo e la croce sí m'è apparita;
parme esser morto de la partita
ed aggio vita nel suo demorare.»

«Ed io non so morto, ma faccio el tratto,
e Dio lo volesse ch'el fosse ratto!
45 star sempremai en estremo fatto
e non poterme mai liberare!»

«Frate, la croce m'è delettamento,
nollo dir mai ch'en lei sia tormento;
forza non èi al suo giognemento
50 che tu la vogli per sposa abbracciare.»

- „Eu eram orb și-acuma pot vedea*;
crucea m-a ajutat, privind la ea;
25 sunt fericit, ea-i călăuza mea,
și fără ea mult chin m-ar încerca.“
- „Lumina ei pe mine m-a orbit;
de-așa străluminare am fost izbit,
că merg de parcă orb am devenit,
30 și-s ochii-ntregi, dar n-o pot admira.“*
- „Dar eu pot să vorbesc și nu puteam,
mi s-a-ntâmpat în timp ce o priveam;
și-atâta vlagă de la ea primeam,
că mărturie lesne-aș putea da.“*
- 35 „Eu însă vorbeam mult, și-am amuțit;
inima mea în hău s-a prăbușit,
și nimeni să m-asculte n-am găsit
să-i pot grăi deschis de toate așa.“
- „Eu mort eram și-acum am viață iară,
40 prin cruce toate acestea se-arătară
și-s ca și mort ceva de ne separă
și-s viu doar dacă-n mine-o pot păstra.“
- „Eu nu sunt mort, dar sunt pe acea cale,
și deie Domnul să nu merg agale!
45 Că văd mereu cum moartea-mi dă târcoale,
neizbutind din chin a mă scăpa!“*
- „Dar, frate, crucea e numai desfătare,
cum zici că e tortură și-ncercare?
Au poate n-ai ajuns la vremea-n care
50 s-o-mbrățișezi ca pe mireasa ta!“*

«Tu stai al caldo, ma io sto nel fuoco;
a te è diletto, ma io tutto cuoco;
con la fornace trovar non pò loco,
se non c'èi entrato non sai quegn'è stare.»

55 “Frate, tu parli che io non t’entendo,
 como l’amore gir vòì fugendo,
 questo tuo stato verrìa conoscendo
 se tu el me potessi en cuore splanare.”

60 «Frate, el tuo stato è en sapor de gusto,
 ma io c’ho bevuto, portar non pò el musto,
 non aggio cerchio che sia tanto tusto
 che la fortuna non faccia alentare.»

„Tu stai la cald, eu însă stau în foc,
tu simți plăcere, însă eu mă coc,
și-ntr-un cuptor cum pot să-mi găsesc loc?
Aici de n-ai intrat, n-ai cum afla.“

55 „Frate,-mi vorbești fără-a mă lămuri
cum vrei tu de Iubire a fugi;
de starea ta pentru a mă dumiri,
încearcă-n cuget să-mi poți explica.“

60 „Tu, frate, ai încercat vinul de gust,
eu l-am băut și n-aș mai bea nici must;
ca un butoi, n-am cerc așa robust,
ca fierberea-mi s-o poată astâmpăra.“

LAUDA 5

Vorria trovar chi ama

Vorria trovar chi ama;
molti trovo che sé ama.
Credeva essere amato,
retrovome engannato,
5 dividendo lo stato
perché l'omo sí m'ama.
L'omo non ama mene,
ama quanto en me ène;
però, vedendo bene,
10 veggio che falso m'ama.
Se so ricco, potente,
amato da la gente,
retornando a niente,
onne omo sí me sciama.
15 Ergo l'avere è amato,
ca io son odiato;
però en folle è stato
chi 'n tal pensier sí m'ama.
Veggio la gentileza
20 che non aggia riccheza,
retornará en vileza,
onom l'apella brama.
L'omo enserviziato
da molta gente è amato;
25 vedutolo enfermato,
onom sí lo sciama.

LAUDA 5

Vreau să văd cine iubește

Vreau să văd cine iubește,
că-s iubiți prea mulți, firește.
Eu credeam că sunt iubit;
văd însă că-s amăgit
5 după ce am chibzuit
de ce omul mă iubește.
Omul nu la mine ține,
ci la cele ce-s cu mine;
așadar, de privesc bine,
10 prefăcut el mă iubește.
De-s puternic și avut,
tare sunt de toți plăcut;
când averea am pierdut,
cine mă mai îndrăgește?
15 Deci ce am este iubit,
iar ce sunt – disprețuit!
Doar pe-un om ce s-a smintit
iubirea falsă-l momește.*
Văd noblețea cea mai vie,
20 când n-are și avuție,
căzând în nevolnicie.
Zic toți că prea sus țintește!
Omul, dacă-i săritor,
tare-i iubit de popor;
25 dacă însă-i bolnăvior,
lumea-l cam batjocorește.

CUPRINS

<i>Prefață</i> de Matteo Leonardi	7
<i>Cronologie</i>	31
<i>Notă asupra ediției și traducerii</i>	37
LAUDA 2	
<i>Fuggo la croce che me devora</i>	48
Eu fug de crucea ce mă mistuiește	49
LAUDA 5	
<i>Vorria trovar chi ama</i>	54
Vreau să văd cine iubește	55
LAUDA 7	
<i>Audite una 'ntenzone ch'è 'nfra l'anima e 'l corpo</i>	58
Ascultați aici gâlceava ce-o au sufletul și trupul	59
LAUDA 8	
<i>La Veritade piange, ch'è morta la Bontade</i>	66
Vai, plânge Adevărul, că-i moartă Bunătatea	67
LAUDA 9	
<i>O iubelo de core</i>	72
În duh simt bucurie	73
LAUDA 10	
<i>Alte quattro virtute son cardinal chiamate</i>	76
Patru virtuți înalte s-au numit cardinale	77
LAUDA 12	
<i>Signor, damme la morte</i>	80
Doamne, dă-mi moartea-nainte	81

LAUDA 13	
<i>O Regina cortese, io so a voi venuto</i>	84
Prenobilă Stăpână, la tine am venit	85
LAUDA 17	
<i>Solo a Dio ne possa piacere</i>	88
Eu doar lui Dumnezeu aş vrea să-i plac	89
LAUDA 20	
<i>Guarda che non caggi, amico</i>	94
la seama, omule, vezi să nu cazi	95
LAUDA 22	
<i>En sette modi, co a me pare</i>	98
În şapte părţi, cum mi se-arată	99
LAUDA 29	
<i>Iesú Cristo se lamenta de la Ecclesia romana</i>	104
Tare pe Iisus Hristos îl doare de Biserica romană	105
LAUDA 30	
<i>La superbia de l'altura</i>	108
Trufia ce sus ţinteşte	109
LAUDA 31	
<i>O corpo enfracedato</i>	118
O, trup în putrezire	119
LAUDA 33	
<i>Amor diletto, Cristo beato</i>	124
Iubirea, bucuria mea, Hristoase	125
LAUDA 35	
<i>Piange la Ecclesia, piange e dolura</i>	130
Biserica plânge şi se întristează	131
LAUDA 36	
<i>O amor de povertate</i>	136
Iubirea de sărăcie	137

LAUDA 38

<i>O anema fedele che te voli salvare</i>	146
O, tu, suflet cu credință ce vrei să te mântuiești	147

LAUDA 40

<i>O Francesco povero</i>	150
O, tu, Francisc cel sărac	151

LAUDA 41

<i>O amor, divino amore, perché m'hai assediato</i>	162
Iubire dumnezeiască, cum de m-ai împresurat?	163

LAUDA 42

<i>Figli, nepoti e frati</i>	166
Fii, nepoți, frați	167

LAUDA 45

<i>O femene, guardate a le mortal ferute</i>	170
Luați seama bine voi, femei, la rănil de moarte!	171

LAUDA 47

<i>Povertade enamorata</i>	176
Sărăcie în iubire	177

LAUDA 53

<i>Que farai, fra' Iacovone?</i>	182
Iacopone, ce faci oare?	183

LAUDA 54

<i>Omo, tu se' engannato</i>	192
Omule, ai fost înșelat	193

LAUDA 55

<i>O papa Bonifazio, eo porto tuo prefazio</i>	196
O, papă Bonifaciu, eu port a ta sentință	197

LAUDA 61

<i>Quando t'alegri, omo de altura</i>	200
Când veseli tu petreci, plin de-ngâmfare	201

LAUDA 62	
<i>O me lasso, dolente</i>	206
Vai mie, păcătosul	207
LAUDA 64	
<i>O novo canto, c'hai morto el pianto</i>	212
O, tu, nouă cântare, ce-ngropi jalea cea mare	213
LAUDA 65	
<i>Omo che vol parlare</i>	218
Cel ce ține să grăiască	219
LAUDA 67	
<i>Lo pastor per meo peccato</i>	224
Pentru-al meu păcat, păstorul	225
LAUDA 70	
<i>Donna de Paradiso</i>	228
A Raiului Stăpână	229
LAUDA 72	
<i>O castitate, fiore</i>	240
Neprihănire, floare	241
LAUDA 74	
<i>Que farai, Pier da Morrone?</i>	244
Pier da Morrone, ce faci oare?	245
LAUDA 75	
<i>Assai me sforzo a guadagnare</i>	248
Mult trudesce pentru răsplată	249
LAUDA 81	
<i>O Signor, per cortesia</i>	252
Doamne, rogu-te, fă-mi mie	253
LAUDA 83	
<i>O papa Bonifazio, molt'hai iocato al mondo</i>	258
O, papa Bonifaciu, te-ai veselit pe lume!	259

LAUDA 85

O coscienza mia 264

O, conștiință a mea, în fine 265

LAUDA 87

Senno me pare e cortesia 266

Înțeleaptă-i nebunia 267

LAUDA 91

Tale qual è, tal è; non c'è religione 270

E ce este, așa este: căci Regula nu mai este 271

Note 273